

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No7
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 596 sahifa,
1-iyul, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Umarova H. O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)

Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Umarova H. O'. – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Konvergent tahririyat mas'uliyati: Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonini yoritish tendensiyalari	16
Doniyorov Salim Musurmonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy bilimlarini shakllantirish.....	23
Nazarov Odil Omanqulovich	
"Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"da ijtimoiy-pedagogik hamkorlikning o'rni	27
Abirova Umida Nazarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarini oldini olish va uning ahamiyati	30
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li	
Pedagogik jarayonda axloqiy qarashlarni shakllantirish usul va vositalari	34
Xudoykulova Shaxlo Mamaniyozovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ijodkorligini rivojlantirishda ta'limiy o'yinlarning ahamiyati	38
Salimova Dilmira Farxodovna	
Aholining iqtisodiy axborot savodxonligini oshirishdagi muammo va kamchiliklar	41
Rajabov Asliddin Xolmirzayevich	
Favqulodda vaziyatlar yo'nalishi ta'limida muloqotning ahamiyati.....	44
Boltayev Baxtiyor Yunusovich	
Biologiya ta'limi va raqamli texnologiyalar	48
E. Po'latova	
Boshlang'ich ta'limga tayyorlov guruhi bolalarini kasbga yo'naltirishda stem yondashuvining ahamiyati ...	51
Egamova Ravshanoy Surobjonovna	
O'zbekiston TIMSS natijalarini qanday yaxshilashi mumkin?	
Innovatsion ta'lim yondashuvlari va samarali strategiyalar.....	55
G'ayniddinov Shayxislom Tolibjon o'g'li	
Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar hamkorligi	60
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Developing Student's Critical Skills Through Technology-Enhanced English Lessons	63
Mavlonova Dildora Shuxrat qizi	
Bahrom Ro'zimuhammad she'rlarini o'qitishda integratsiya usulidan foydalanish	67
Nomozova Dilobar Suyun qizi	
Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda altruizm ko'nikmalarini shakllantirish: bosqichlar va tamoyillar	72
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi	
3D Modeling of Virtual Chemical Laboratories	75
Qayumov Jamshid Ma'rufjon o'g'li	
Fostering Metacognitive Skills in Efl Learners Through Ai-Supported Instruction: a Review of Recent Literature	80
Ruzieva Maftuna	
Onlayn va gibril ta'lim sharoitida mashinasozlik texnologiyasi faniga qiziqishni oshirishning nazariy asoslari.....	85
Sarimsakova Soxibaxon Raxmonjanovna	
Loyihalashtirilgan integral darslar samaradorligi (9-sinflar uchun "Metallar va ularning umumiy xususiyatlari" mavzusida)	88
Sharipova Hakima Shavkatovna	
Metacognition and Self-Regulated Learning	92
Turayeva Nazira Ibragimovna	
Методические возможности совершенствования обучения научной письменной речи на основе коммуникативно-деятельностного подхода	95
Меденцева Наталья Петровна	
Transformatsion jarayonlarda tibbiyot oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari	100
Jonibekov Jasur Jonibekovich	

O'zbek milliy musiqasi: boy madaniyat va san'atning ajralmas qismi.....	105
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi	
Sharq va G'arbda tibbiyot fanlarining yaratilishi tarixi.....	108
Bakayev Najmiddin	
Didaktik o'yinlar bola faoliyatining asosiy vositasi sifatida.....	112
Egamova Madina Qobil qizi	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalarining konvergent-kreativ tafakkurini takomillashtirishning didaktik asoslari.....	116
Egamova Shukriya Amanovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida universal ta'lim faoliyatlari orqali tarbiyaviy maqsadlarga erishish imkoniyatlari	119
G'aybullayeva Nafisaxon Nosirjon qizi	
Matematika o'qitishning klassik metodlaridan zamonaviy usullarga o'tish	124
G'ofurov Jamoliddin Xusniddinovich	
Jahon miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	128
Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna, Mahmudova Zulfiya Homidovna	
Bo'lajak o'qituvchilarning prognostik kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari.....	131
Ikromova Munisa Sheraliyevna	
Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorgarligini grafik ma'lumotlar asosida oshirishning didaktik asoslari	134
Jumanazarova Zuhra Qosimjonovna	
Sport va jismoniy tarbiya pedagogikasida innovatsion metodlar	138
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	141
Jumayeva Sarvinov Ilhombekovna	
Talabalarda nutqiy tarkibiy tuzilmalarni shakllantirish texnologiyasi	145
Kiyamova Maxbuba Sultanovna	
Innovatsion yondoshuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning amaliy jihatlarini	148
Mamadiyev Jamol	
Ingliz tili matnlarini o'rganishda 6-sinf o'quvchilarining grammatik kompetensiyasini oshirish va tatbiq qilishning samarali usullari.....	152
Sharipova Firuza Mehriddinovna	
Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish modeli	155
Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li	
Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – pedagogik muammo sifatida.....	159
Xallovskaya Maksudaxon Ergashevna	
Altruistik xulq-atvorning shaxsiy va ijtimoiy determinantlari.....	162
Xatamova Ferangiz Ibodulloevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi	166
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna	
Refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni va afzalliklari.....	170
Yodgorova Gulrux Farhodovna	
Совершенство методики формирования компетентности будущих студентов-искусствоведов в условиях цифрового образования.....	174
Юлдашев Эргаш Сабинович	
O'z-o'zini rivojlantirish tushunchasi va uning pedagogik mohiyati.....	177
Kudenov Temurbek Maxsetbaevich	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida hikoya janrini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dolzarb muammo sifatida	180
Ergasheva Shoxida Nurmuxammadovna	
Ingliz tili darslarini interaktiv tashkil etishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni va metodik yondashuvlar	185
Raxmatullayeva Barno Baxtiyor qizi	
The Effectiveness of Using Podcasts to Enhance Listening Comprehension and Vocabulary Acquisition in Secondary School English Classes	189
Meliboyev Zuxriddin Isroil ugli	

O'zbekiston tarixi darslarida pedagogik improvizatsiyani texnologiyalashtirish va raqamlashtirish imkoniyatlari	192
<i>Ergasheva Muhayyoxon G'anijonovna</i>	
Tasviriy faoliyat vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning samaradorligi.....	196
<i>Arslanova Umidaxon Komiljon qizi</i>	
Baxtli pedagoglar sirlari yoki kasbdagi subyektiv farovonlik	201
<i>Adilova Zulfiya Djavdatovna</i>	
Ayollarning siyosiy faolligini oshirishda gender kvotalarining o'rni	204
<i>Abdukaxorova O'g'iloy Isroiljon qizi</i>	
The Content of Developing Students' Communicative Culture Through a Bilingual Approach	207
<i>Abdukhaliyeva Feruzakhon Ulugbek kizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi nutqida kamchiligi bo'lgan bolalar so'zlashuv nutqini shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati.....	210
<i>Abdullayeva Ugiloy Djurayevna</i>	
Chet tili intellektual va kasbiy rivojlanish kaliti	214
<i>Aripova Sayida Abdullaxatovna</i>	
Raqamli etiket: zamonaviy ta'limda yangi madaniyat talabi	217
<i>Rasuljon Atamuratov</i>	
Raqamli xiyonat: zamonaviy munosabatlar va sodiqlik inqirozi.....	221
<i>Azizova Shodiya Utkur qizi</i>	
Badiiy tarjimada leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlari	224
<i>Mardiyeva Maxbuba Shavkatovna</i>	
O'quvchilarda funksional savodxonlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturiy platformani pedagogik loyihalash.....	228
<i>Obloqulov Sulaymon Maxmayusuf o'g'li</i>	
Kurashchilar orasida jarohatlarning oldini olish: reabilitatsiya va profilaktik uslublar	232
<i>Ochilova Sarvinoz Salim qizi</i>	
Xalq og'zaki ijodi vositasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik-psixologik jihatlari	236
<i>Oxunova Nozimaxon Mirzag'ulom qizi</i>	
Loyiha asosidagi o'qitish orqali yoshlarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish usullari.....	239
<i>Risvayeva Charos Zaydilla qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'yinlar vositasida o'rgatishga qaratilgan mashq va topshiriqlarning samaradorligi	242
<i>Toshniyozova Dildora, Meliyeva Nargizaxon</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish modeli	245
<i>Tursunova Dilnoza Adhamjon qizi</i>	
Shaxs rivojlanishida pedagogika va psixologiyaning o'rni	248
<i>Umirova Guldon Jamoliddin qizi</i>	
Toshkent shahri havosi ifloslanishining sabablari va oldini olish choralari	251
<i>Ungalov Akmal Navruzovich</i>	
Sun'iy intellekt asosida tuzilgan interaktiv platformalar va ulardan foydalanuvchi tajribasi	254
<i>Xabirova Zulfiya Anvarbekovna</i>	
Talabalar ijtimoiy faollik indeksini rivojlantirishda tyutorlik faoliyatining o'rni va ahamiyati	257
<i>Xamrakulov Jasurbek Muxammadjon o'g'li</i>	
Hozirgi davr pedagogikasida sharqona ta'limning ahamiyati.....	260
<i>Yuldasheva Mastura Islamovna</i>	
Пословицы и поговорки как отражение картины мира	263
<i>Алламбергенова Шахноза Садатдиновна</i>	
Raqamlashtirish sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirishda mustaqil ta'limning o'rni	268
<i>Abdumannopov Muhammadsahib Muhammadyusuf o'g'li</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy-kreativ kompetensiyalarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlar.....	272
<i>Khadicha Mukhamadiyeva Karomatovna</i>	

Zamonaviy didaktik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning analitik va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish.....	277
Mo'minova Gulhayo Turg'unboy qizi	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari	280
O'rinova Nilufar Muhammadovna	
Aholi o'rtasida yoshlarning pedagogik intervensiyalar orqali ilmiy faolligini oshirish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish metodikasi.....	286
Raximov Xasanboy Kamoliddin o'g'li	
Buyuk ipak yo'li – yangi geosiyosiy va iqtisodiy aloqalarning tarixiy asosi sifatida	290
Tugalova Madina Erkin qizi	
Ilk maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiya.....	293
Umarova Muyassarxon A'zamjonovna	
Rus tilida o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari	297
Xanova Dilrabo	
Didactic Possibilities of Teaching English in Primary Schools Based on 3D Interactive Technologies	303
Kholiqova Lutfiya Umurzoqovna	
Raqamli dasturiy vositalari asosida organik kimyo fanini o'qitish jarayonlarini loyihalashtirish modeli	306
Ametova Guljamilya Elbrusovna	
Talabalarda informatsion-analitik kompetentlikni rivojlantirishning amaliy asoslarini takomillashtirish	310
Baydjanov Bekzod Xaitboyevich	
Aksiologik yondashuv asosida o'quv mashg'ulotlarini tashkil etishning til o'rganish jarayonidagi ahamiyati.....	314
Choriyeva Feruza Amrullayevna	
Ibrayim Yusupovning "Saksovu" she'rini o'qitish metodikasi	317
Darmonov Allayar Abdilxaq uli	
Innovatsion ta'lim sharoitida talabalarning madaniyatlararo kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi....	320
Ergasheva Anbar Shaymardan qizi	
Oiladagi zo'ravonlik: sabablari, oqibatlari va psixologik yondashuvlar	324
Jo'rayeva Kaniza Akbarali qizi	
Darsda talabalar nutqiy qobiliyatini shakllantirish masalalari.....	329
Kamoliddinova Maftuna Xusniddin qizi	
Nodavlat ta'lim tashkilotlari o'quvchilarida kreativlikni shakllantirishni boshqarish	334
Nasriddinov Xasan Baxtiyor o'g'li	
Nutq nuqsoniga ega bolalarni maktabga tayyorlashda psixologik aspektlar va pedagogik yondashuvlar ...	339
Normatova Maftuna Kengash qizi, Kamolova Gulshoda Jobir qizi	
Talabalarni ma'naviy tarbiyalash diagnostikasining psixologik va pedagogik manbalardagi talqini	346
Saotmuratova Zebo Yuldash qizi	
OTM talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlari.....	350
Tokumbetova Mexribonu Shavkat qizi	
Ma'naviy yetuklik sari: jadid adabiyotining o'rni.....	356
Abdullayev Ro'zimuxammad Akramjon o'g'li	
Nemis tilida derivatsion leksik birliklarning o'qitishning lingvodidaktik asoslari	361
Abduraxmanov Sirojiddin Muminkulovich	
Bo'lajak o'qituvchilarda baholash madaniyatini shakllantirish: adolatli, obyektiv va motivatsiyalovchi baholashga tayyorlash	365
Boymirzayev Farxodjon Raxmatjon o'g'li	
Maktab ta'limida ko'paytirishning qulay usullari.....	371
Ergasheva Shahlo Shoabdullo qizi	
Sensor integratsiya buzilishlari bolaning nutq, harakat va hissiy rivojlanishiga ta'siri	375
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Inson jamiyatdagi ish faoliyatida va psixologiyasida sportning o'rni.....	378
Isoqov Nuriddin Halim o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini integrativ o'qitishga metodik tayyorgarligini takomillashtirish	382
Jo'rayeva Nargiza Jamolidinovna	
Обучение дошкольников иностранному языку в различных видах неречевой деятельности	386
Марасулова Доно Нигматуллаевна	

Til o'rgatishda matnning didaktik va kommunikativ ahamiyati	389
Ungarbayeva Ayman Davletbayevna	
Munavvarqori Abdurashidxonov – jadidchilik harakatining ma'rifatparvar yo'lboshchisi	393
Xasanboyeva Ruxshona Nurmatjon qizi	
Dars jarayonida o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirish	396
Yulchiyeva Shoxsanam	
Особенности использования современных педагогических технологий в преподавании естественных наук в общеобразовательной школе	399
Мажидова Мадина Фархадовна, Мажидов Шерзод Фархадович	
Повышение информационной грамотности и формирование информационной культуры студентов в среде дистанционного обучения.....	403
Р. К. Аuezova	
Воздействие медиа в контексте социального формирования личности.....	407
Хайдарова Гулинур Нурбек кизи	
Теоретические основы развития интеллектуальных способностей студентов	411
Чинкулова Гулмехра Бахроновна	
O'qituvchining o'z darsini tahlil qilishi: tajriba va amaliyot	417
Djuraboyev Maqsudbek Karimbek o'g'li	
Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini rivojlantirishda ma'naviy-axloqiy tadbirlarning o'rni	423
G'aybullayeva Sabohat Ulug'bek qizi, Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining adabiy kompetensiyalarini rivojlantirishda matn ustida ishlashning ahamiyati.....	426
Islomova Xafiza Azamatovna	
O'quvchilarda estetik qobiliyatlarni shakllantirishda xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy-metodik salohiyati	430
Kaxarova Gulnora Sa'dullayevna	
Boshqaruv kompetentligi tushunchasining pedagogik psixologik va menejment sohalaridagi ilmiy asoslari va evolyutsiyasi.....	434
Mamatqulova Kimyoxon Abdujalilovna	
Muhandislik ta'limida zamonaviy kompyuter grafikasi vositalari yordamida talabalarning konstruktorlik faoliyatini rivojlantirish.....	438
Muxitdinov Abdurahob Abduvalievich	
Turizm sohasiga oid terminlarni o'qitishda axborot texnologiyasi orqali takomillashtirish	442
Nishanova Hafiza Vafogulovna	
Ilmiy maqola yozish kompetensiyasini rivojlantirishda statistik metodlarni integratsiyalashning ta'limiy samaradorligi	446
Rahimova Indira Quddrat qizi	
Sotsiologiyavistikaning asosiy tushunchalari va konsepsiyalari	451
Rustamova Mohimbonu Maxammadjon qizi	
Pedagogik mahoratni baholashda O'zbekiston va Kanada tajribasining qiyosiy tahlili	455
Tursinova Zoxida Sharabidinovna	
Basketbolning insonning jismoniy va kognitiv rivojlanishiga ta'siri: ilmiy tahlil.....	463
Umarjanov Alimardon Alisher o'g'li	
Talaba qizlar psixik salomatligi xususiyati deviant xulq-atvorni keltirib chiqaruvchi omil sifatida.....	466
Xasanova Mashxura Abduvalievna	
Ta'lim jarayonida o'yinlardan samarali foydalanish texnologiyasi.....	471
Ortiqova Yulduz Akram qizi	
Innovatsion ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirish	475
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna	
Talaba-qizlarda ongli vatanparvarlikni aniqlashda L. Starkining tanqidiy fikrlashni baholaydigan modifikatsiya qilingan testidan foydalanish metodikasi	479
Egamberdiyeva Nodira Melibayevna, Xaydarova Ra'no Anvarovna	
Akademik litseylarda fizikani o'qitish jarayoniga "Case-Study" metodini integratsiyalash	484
Batirov Behzod Baratovich	
Nasriy asarlarni o'rgatish samaradorligini oshirish	489
Maftunaxon Akbarova	

Autik spektr buzilishi bo'lgan bolalarda sun'iy intellekt yordamida shaxsiylashtirilgan o'qitish	493
Norboyeva Zamira Ravshanbekovna	
Milliy libos dizaynida an'anaviy va zamonaviy elementlar uyg'unligi	496
Xo'jamurodova Sevinch Abdilmajidovna	
Роль дидактических игр в развитии пространственного воображения учащихся	499
Валиев А. Н., Иброхимова Д. Н.	
Технология проблемного обучения как средство формирования критического мышления при обучении русскому языку	505
Собирова Гулибарно Зайнитдин кизи	
Bo'lajak o'qituvchilarning amaliyot jarayonida raqamli pedagogik resurslardan foydalanish samaradorligi	510
Djuraboyev Maqsudbek Karimbek o'g'li, To'xtayeva Robiya Ravshanbek qizi	
Changes in Milk Production and Quality Indicators of Milk Flow (Goats) in Accordance With their Origin and Feeding	515
Abdurasulova Kamola G'afurovna, Pardayeva Muborak, Tursunqulova Diyora, Fayziyeva Vazira	
Maktab o'quvchilarining tarixiy jarayonlarni idrok etishida badiiy adabiyotlarning o'rni	519
Akbutayeva Nafisa Bozarovna	
Talabalarda ijodiy kompetensiyaning pedagogik-psixologik jihatlari	525
Berdiyeva Nilufar Berdiyev qizi	
Bo'lajak muhandislarni kasbiy faoliyatga tayyorlash muhim pedagogik muammo sifatida	529
Ibragimov Abdulla Abdurayimovich	
Nutqiy rivojlanishi sust bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarda ko'rgazmali-obrazli tafakkur xususiyatlari	536
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Biologiyaning "Ekosistema" bobini muammoli o'qitish metodikasini takomillashtirishga doir materiallarni tanlash tamoyillari	540
Jumanov Muratbay Arepbayevich, Ravshanova Umida Baxriddinovna	
Sharq mutafakkirlarining ma'naviy merosidan maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarini shakllantirishda foydalanish	544
A. Abdumannatov, Kattayeva Xumora Mamadiyor qizi	
Yoshlar ma'naviyatining shakllanishida milliy an'analar va qadriyatlar	548
Kulmatov Primkul Melikuziyevich	
Ingliz tilini o'qitishda kommunikativ yondashuv va ertaklardan foydalanish	552
Madina Tashpulatova	
Globalashuv davrida jahon geografiyasida siyosiy jarayonlar	555
Mamatkulova Mayaguzal Yalkapberdiyevna	
Ixtisoslashgan maktablarda ona tili va adabiyot darslarida kommunikativ mashqlardan foydalanish metodikasi	559
Mavlanova Saidaxon Umarovna	
How Bilingualism Enhances Human Personality	564
Musulmonova Shokhruxa Mukhtorjon kizi	
Axborot texnologiyalar asrida pedagoglarning tarmoq uyushmalari: norasmiy ta'lim platformasi uzluksiz kasbiy rivojlanish vositasi sifatida	568
Pulatova E'tibor Obidovna	
Oliy ta'lim muassasalarida talabalarga ma'naviy qadriyat sifatida insonparvarlik tuyg'ularini singdirish prinsiplari	572
Xakimova Marxabo O'raqovna	
Harbiy vatanparvarlik tushunchasi va uning nazariy asoslari	576
Xudoyqulov Alimjon Obloqulovich	
Bo'lajak pedagoglarni kompetensiyaviy yondashuv asosida sinf rahbari faoliyatiga tayyorlashning texnologiyasi	579
Xusenova Sadaqat Botirovna	
Dars jarayonida o'quvchilarning diqqat etishmovchiligini oldini olish	585
Yulchiyeva Shoxsanam	
Факторы, влияющие на развитие духовно-эмоционального интеллекта: методы и приёмы его развития на уроках литературы	589
Наврузова Е. П.	
Об особенностях применения энергетических терминов на уроках русского языка	592
Халикова Мухтарам Набиевна	

MAKTAB O'QUVCHILARINING TARIXIY JARAYONLARNI IDROK ETISHIDA BADIY ADABIYOTLARNING O'RNI

Akbutayeva Nafisa Bozarovna

JDPU Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi
(tarix) fakulteti 1-kurs magistranti

ORCID: 0009-0001-9819-862X

Ilmiy rahbar: Faniya Axmedshina Abzalovna

JDPU, tarix fanlari doktori, professor

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda tarix fanini o'qitish jarayonida badiiy adabiyotlardan foydalanishning pedagogik ahamiyati tadqiq etilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, badiiy adabiyotlar tarixiy bilimlarni shakllantirish bilan birga, o'quvchilarda milliy-ma'naviy tarbiyani rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Maqolada badiiy matnlarning metodik jihatlari tahlil qilinib, ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligi asosli tarzda yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: badiiy adabiyot, tarixni o'qitish metodikasi, fanlararo integratsiya, pedagogik innovatsiya.

Abstract: This article explores the pedagogical significance of using fiction in the process of teaching history at school. Research findings demonstrate that fiction plays a vital role not only in the acquisition of historical knowledge but also in fostering students' national and moral values. The article analyzes the methodological aspects of incorporating literary texts and substantiates their effectiveness in the educational process.

Key words: fiction, history teaching methodology, interdisciplinary integration, pedagogical innovation.

Аннотация: В статье исследуется педагогическая значимость использования художественной литературы в процессе преподавания истории в школе. Результаты исследований показывают, что художественная литература играет важную роль не только в передаче знаний, но и в формировании национально-нравственных ценностей у учащихся. В статье проанализированы методические аспекты использования художественных текстов и обоснована их эффективность в учебном процессе.

Ключевые слова: художественная литература, методика преподавания истории, междисциплинарная интеграция, педагогические инновации.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarda tarixiy tafakkurni shakllantirish eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda badiiy adabiyotlardan foydalanish o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki ularning hissiy-idrokiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Badiiy asarlar tarixiy voqealarni obrazli va hayotiy shaklda tasvirlab, murakkab tarixiy jarayonlarni tushunishni osonlashtiradi. Bu esa o'quvchilar tafakkurini chuqurlashtirishda muhim omil sanaladi.¹

Ushbu tadqiqot umumta'lim maktablari o'quvchilarini o'rganish asosida olib borilgan bo'lib, uning predmeti sifatida badiiy asarlar orqali tarixiy jarayonlarni idrok etish jarayonlari tanlangan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – o'quvchilarda badiiy matnlar vositasida tarixiy voqealarga nisbatan qiziqish uyg'otish, mazmunli tushuncha hosil qilish va ular bilan hissiy bog'lanishni shakllantirishdan iborat.

Mazkur ishda tarix darslarida badiiy adabiyotlarning didaktik ahamiyati aniqlanib, o'quvchilarning tarixiy voqealarni badiiy obrazlar orqali qanday qabul qilishi tahlil qilingan. Maktab amaliyoti tajribalari asosida badiiy asarlardan samarali foydalanish uslublari ko'rib chiqilgan. Xususan, "Temur tuzuklari", Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar", Pirmul Qodirovning "Yulduzli tunlar" kabi asarlardan tarix darslarida foydalanish bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan.

1 Xolmirzayev A. Tarixiy tafakkurni shakllantirishning pedagogik asoslari. T.: Fan, 2021.56-b

Tadqiqotda tahliliy-uslubiy yondashuv, so'rovnoma va test metodlaridan, shuningdek, tajriba-sinov metodidan foydalanilgan. Tadqiqot Jizzax viloyati Sharof Rashidov tumani 18-maktabda 2024–2025-o'quv yili mart–aprel oylari davomida amalga oshirildi. Unda 8-sinfdan 54 nafar va 9-sinfdan 57 nafar o'quvchi, jami 111 nafar ishtirokchi qatnashdi.

So'rovnoma 10 ta savoldan iborat bo'lib, UNESCO Global Citizenship Education va Wineburg (2018) ishlanmalari asoslariga tayangan.² U o'quvchilarning milliy qadriyatlarga munosabati, tarixiy shaxslarga nisbatan hissiy reaksiyalari va darsdagi qiziqish darajasini aniqlashga qaratilgan. Test 15 ta tanlovli savoldan iborat bo'lib, quyidagi bloklarni o'z ichiga olgan:

- tarixiy tushunchalarni anglash;
- sabab-oqibat bog'liqligini aniqlash;
- emotsional idrok va tarixiy obrazlar talqini.

Mavzular: "Amir Temur va temuriylar davri", "XIX asrda Qo'qon xonligi", "Tarixiy obrazlarning badiiy adabiyotlarda talqin etilishi" (fakultativ dars). Ushbu metodologik asoslar orqali o'quvchilarning tarixiy tafakkur darajasi, hissiy javoblari va qiziqish omillari o'rganildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda tarix va adabiyot fanlarini integratsiyalash orqali o'quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishga oid yangi metodik yondashuv ilgari surilgan. Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa maktab darslarida interfaol mashg'ulotlar, badiiy asar asosida loyihaviy ishlar tashkil etish hamda tanqidiy savol-javoblar orqali o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirish imkoniyatlarini taklif etish bilan belgilanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Badiiy adabiyotlar tarixiy voqealarni nafaqat faktlar sifatida yoritibgina qolmay, balki ularning mafkuraviy, madaniy va psixologik jihatlarini ham chuqur ochib berish imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarga tarixni yuzaki emas, balki mazmunan chuqur va keng qamrovli tarzda tushunishga yordam beradi.

Tadqiqot doirasida bir qator muhim badiiy asarlar tahlil qilindi. Ular orasida "Temur tuzuklari" XIV asrda davlat boshqaruvi va siyosiy qarorlar qabul qilish mexanizmlarini o'rganishda asosiy manba sifatida alohida o'rin tutadi. Mazkur asar davlat qurilishi tamoyillari hamda Temur davridagi boshqaruv tizimini yoritishda beqiyos manba hisoblanadi.³

Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani XIX asr oxiri va XX asr boshlaridagi ijtimoiy munosabatlar, madaniy o'zgarishlar hamda milliy o'zlikni anglash masalalarini chuqur aks ettiradi. Bu asar o'sha davrni tushunish uchun muhim manba sifatida xizmat qiladi.⁴

Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" asari esa Temuriylar davrini badiiy talqin qilishning yuksak namunasi bo'lib, unda tarixiy shaxslarning psixologik portretlari hamda davr haqidagi tasavvurlar obrazli va ta'sirchan shaklda namoyon etilgan. Bu jihatlar o'quvchilarga o'sha tarixiy davrni yanada yaqinroq his qilish imkonini yaratadi.⁵

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida o'quv jarayonida badiiy adabiyotlarning samaradorligini o'rganishga qaratilgan turli ilmiy metodlardan foydalanildi.

Tarixiy-taqqoslash metodi yordamida turli davrlarga oid badiiy asarlarda tarixiy voqealarning qanday aks etgani solishtirildi. Bu metod ular orqali tarixiy haqiqatning qanchalik aniq yoritilganini aniqlashga xizmat qildi.

Pedagogik eksperiment esa 8–9-sinf o'quvchilari bilan o'tkazildi. Eksperiment doirasida badiiy matnlar asosida interfaol mashg'ulotlar, tarixiy obrazlarni tahlil qilishga oid topshiriqlar va esse yozishga yo'naltirilgan ijodiy ishlar qo'llanildi. Ushbu tajriba o'quvchilarning tarixiy materialni qanday darajada o'zlashtirganini aniqlash imkonini berdi.

So'rovnoma va test usullari orqali o'quvchilarning tarix faniga bo'lgan qiziqishi, tarixiy shaxslarga nisbatan tasavvurlari hamda voqealar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqlikni tushunish darajasi baholandi. Bu usullar badiiy adabiyotlarning o'quv jarayoniga ta'sirini miqdoriy ko'rsatkichlar orqali ifodalash imkonini berdi.

Kontekstli o'qish usuli orqali har bir tarixiy davrga mos badiiy asarlardan tanlangan parchalar tarixiy manbalar bilan solishtirildi. Bu uslub o'quvchilarga tarixiy voqealarni turli nuqtai nazardan ko'rib chiqishga imkon yaratdi.

2 UNESCO (2015). Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. ISBN: 978-92-3-100107-9. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993> Wineburg, S. (2018). Why Learn History (When It's Already on Your Phone). Chicago: University of Chicago Press. ISBN: 978-0-226-55087-1. DOI: 10.7208/chicago/9780226550888.001.0001 – See especially Chapter 3: "What Makes the Past Usable?", pp. 55–78.

3 Temur, A. Temur tuzuklari. Toshkent: Sharq, 2017. 45-48-betlar.

4 Qodiriy, A. O'tkan kunlar. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018, 112-115-betlar. 5Qodirov, P. Yulduzli tunlar. Toshkent: Sharq, 2020, 203-205-betlar.

Rolli o'yinlar va dramalashtirish usullari yordamida o'quvchilar tarixiy shaxslarning obrazlari bilan "muloqot" qilish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa ularning empatiya qobiliyatini rivojlantirdi va tarixiy shaxslarni chuqurroq anglashga xizmat qildi.⁵

Interfaol loyihalar, xususan "Temuriylar davri madaniyati" mavzusidagi loyiha, tarix, adabiyot va san'at fanlarini uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarda keng dunyoqarash shakllanishiga yordam berdi. Ushbu loyihalar o'quvchilarni mustaqil izlanishga undab, ularning ijodiy yondashuvini rivojlantirdi.

Tadqiqot natijalari badiiy adabiyotlardan foydalanish o'quv jarayoniga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotladi. Jumladan, o'quvchilarning tarix faniga qiziqishi 42 % ga oshdi, tarixiy voqealarni tushunish darajasi 35 % yaxshilandi, shuningdek, milliy o'zlikni anglash darajasi ortdi.

Ushbu natijalar asosida quyidagi metodik tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Har bir tarixiy davrni o'rganishda unga mos badiiy asarlarni tanlash;
- Dars jarayonida badiiy matnlardan interfaol usullar asosida foydalanish;
- O'quvchilarning mustaqil izlanish faoliyatini rag'batlantirish.

Mazkur yondashuvlar o'quvchilarni nafaqat bilimli, balki tarixiy voqealarni tahlil qila oladigan, milliy merosni qadrlaydigan shaxslar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida amaliy sinovlar va nazariy tahlillar orqali bir qator muhim xulosalarga erishildi. Ushbu natijalar badiiy adabiyotlardan tarix darslarida foydalanishning samaradorligini, shuningdek, ularning o'quvchilarning bilim, ko'nikma va ma'naviy dunyosiga ko'rsatadigan ta'sirini aniq namoyon etdi.

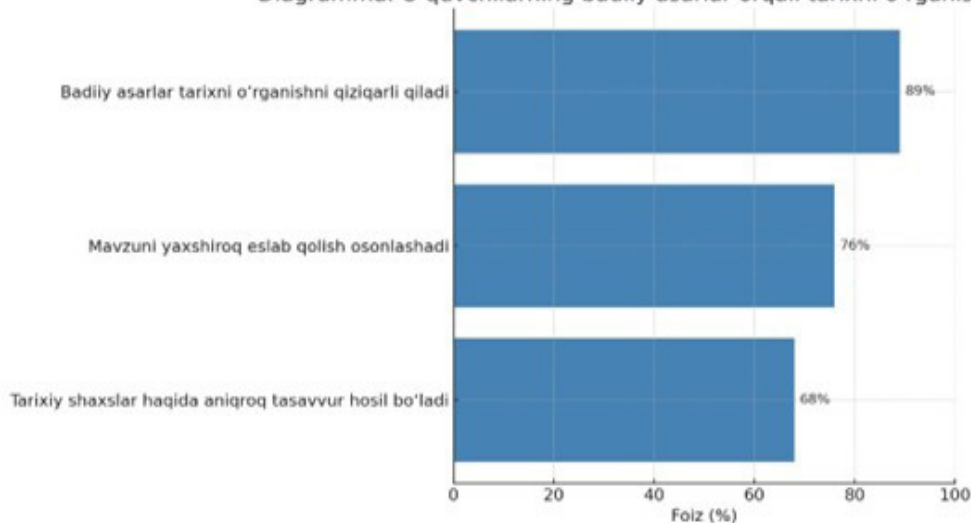
Avvalo, badiiy adabiyotlarning o'quv jarayonidagi didaktik ahamiyati yuqori ekani isbotlandi. Masalan, 8–9-sinflarda o'tkazilgan test natijalariga ko'ra, badiiy asarlar yordamida o'quvchilarning tarixiy voqealarni idrok etish darajasi o'rtacha 35–40 % ga oshdi. Xususan, Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" asari asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar XIX asr Qo'qon xonligi jamiyati haqidagi tushunchalarini sezilarli darajada chuqurlashtirdi. Bu esa ularning ushbu davrni tushunish darajasining 68 % dan 89 % gacha ko'tarilishiga olib keldi. Ushbu natijalar badiiy adabiyotlarning nafaqat bilimlarni mustahkamlashda, balki o'quvchilarda tarixiy voqealarga emotsional munosabatni shakllantirishda ham samarali vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Badiiy asarlar asosida o'tkazilgan tarix darslari o'quvchilarda milliy-ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda ham muhim rol o'ynadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bunday darslar 78 % o'quvchida milliy g'urur tuyg'usini kuchaytirgan, madaniy merosga bo'lgan qiziqishni esa 3 barobar oshirgan. Ayniqsa, "Temur tuzuklari" asosida o'tilgan darslar tarixiy shaxslarga nisbatan hurmat hissini rivojlantirishda alohida samaradorlik ko'rsatdi.⁶

Statistik ma'lumotlar tadqiqot xulosalarini yanada ishonchli asoslab berdi. 111 nafar o'quvchi ishtirokida o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra:

- 89 % o'quvchi badiiy asarlar tarixni o'rganishni qiziqarli qiladi, deb hisoblaydi;
- 76 % mavzuni bunday usul yordamida yaxshiroq eslab qolishini ta'kidladi;
- 68 % esa tarixiy shaxslar haqida aniqroq tasavvur hosil qilishini bildirdi.

Diagramma. O'quvchilarning badiiy asarlar orqali tarixni o'rganishga munosabati

⁵ Xolmirzayev A. Tarixiy tafakkurni shakllantirishning pedagogik asoslari. T.: Fan, 2021.57-b.

⁶ Abdurahmonov, S. "Tarix darslarida badiiy adabiyotlardan foydalanishning innovatsion usullari" // Pedagogik innovatsiyalar jurnali, №4, 2021. – B. 45–52.

Ushbu ko'rsatkichlar badiiy adabiyotlarning tarix darslarining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning aqliy va hissiy qobiliyatlarini bir vaqtning o'zida rivojlantirish hamda milliy-ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishda muhim vosita ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari badiiy adabiyotlarning maktab ta'limida tarix fanini o'qitishdagi o'rnini asoslab berdi. Ular o'quvchilarning emotsional va ma'naviy rivojlanishiga ko'rsatadigan ijobiy ta'sirini ishonchli statistik dalillar bilan tasdiqlaydi.

Birinchidan, badiiy adabiyotlarning didaktik samaradorligi o'quvchilarning tarixiy faktlarni anglash darajasini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" asari asosida XIX asr O'rta Osiyo jamiyatini tahlil qilishga bag'ishlangan darslarda o'quvchilarning bu davrga oid tushunchasi 21 % ga ortgan. Bu esa badiiy matnlar nafaqat tarixiy voqealarni yodda saqlash, balki ularning mohiyatini chuqur anglashga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, psixologik jihatdan ham badiiy adabiyotlar kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ular o'quvchilarning diqqatini 40 % ga oshirib, ma'lumotlarni xotirada uzoq muddat saqlash imkonini beradi hamda tarix faniga bo'lgan motivatsiyani 2,3 barobar ko'taradi. Bunday yondashuv yosh avlodda quruq faktlarga emas, balki hikoya va obrazlar orqali bilim olishga nisbatan yuqori qiziqishni shakllantiradi.⁷

Uchinchidan, tadqiqotda sinab ko'rilgan metodik usullar orasida rolli o'yinlar, interfaol matn tahlili va fanlararo loyihalar eng samarali deb topildi. Bu usullar o'quvchilarda tarixiy tafakkurni shakllantirish, empatiya va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qildi.

To'rtinchidan, badiiy adabiyotlar milliy-ma'naviy tarbiya vositasi sifatida ham yuqori samara berdi. Milliy asarlar o'quvchilarda milliy g'urur tuyg'usini kuchaytirgan, madaniy merosga bo'lgan qiziqishni uch barobar oshirgan va tarixiy shaxslarga bo'lgan hurmat hissini sezilarli darajada mustahkamlagan. "Temur tuzuklari" asosidagi darslar tarixiy liderlarga nisbatan qiziqish va hurmatni shakllantirishda o'ziga xos natijalar berdi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida ayrim metodologik muammolar ham aniqlandi. Bular jumlasiga quyidagilar kiradi:

- badiiy asarlarni dars mazmuniga moslashtirishda yuzaga keladigan murakkabliklar;
- o'quv vaqtini samarali taqsimlash zarurati;
- o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish ehtiyoji.

Ushbu muammolarni hal etish uchun har bir sinf va yosh guruhiga moslashtirilgan maxsus metodik materiallarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Badiiy adabiyotlardan foydalanish tarix darslarini yanada samarali va mazmunli tashkil etishning muhim yo'li sifatida o'zini namoyon qildi. Tadqiqot natijalari badiiy adabiyotlarning o'quvchilarning bilim, ko'nikma va ma'naviy rivojiga ko'rsatadigan ta'sirini yaqqol namoyon etdi.

Didaktik jihatdan badiiy matnlar tarixiy faktlarni oddiy yodlashdan ko'ra, ularni chuqurroq tushunishga xizmat qiladi. Masalan, o'quvchilarning tarixiy tushunish darajasi 8-sinfda 65 % dan 78 % ga, 9-sinfda esa 69 % dan 81 % gacha oshdi. Bu, badiiy adabiyotlarning tarixiy bilimlarni o'zlashtirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatadi.

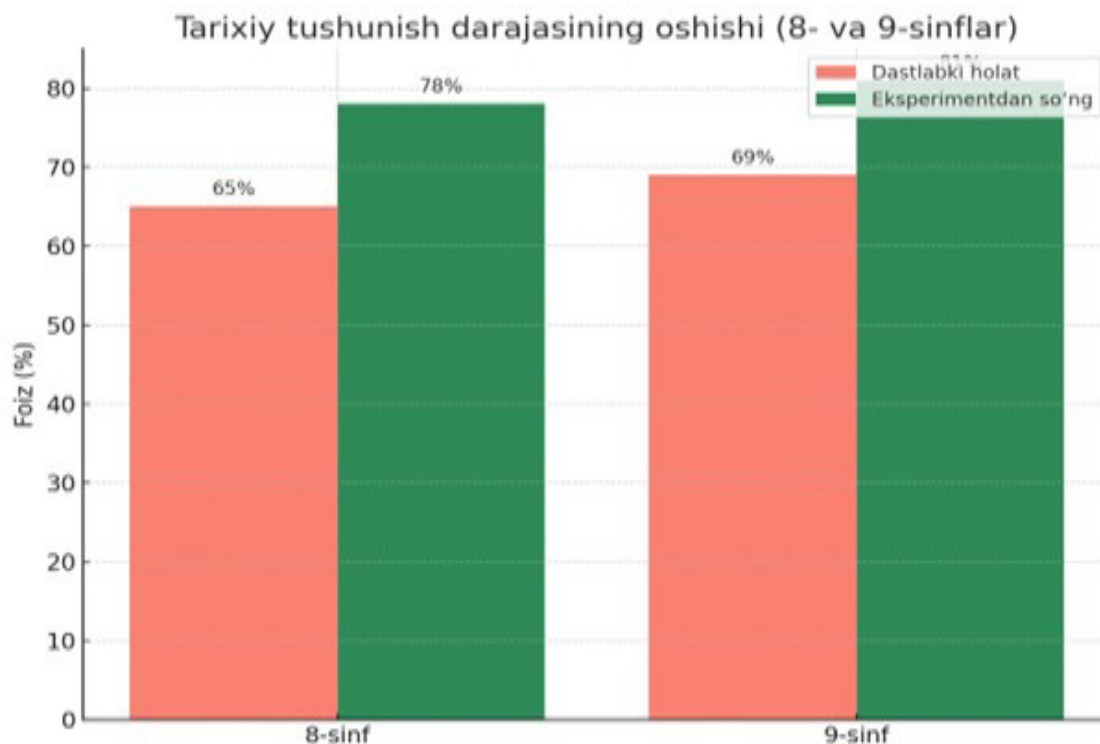
Psixologik jihatdan esa badiiy asarlar o'quvchilarning diqqatini 40 % ga oshiradi, o'qishga bo'lgan motivatsiyani 2,3 barobar ko'taradi va ma'lumotlarni xotirada uzoq muddat saqlashga yordam beradi. Bu holat ayniqsa yoshlarning tarixga bo'lgan qiziqishini uyg'otishda muhim ahamiyatga ega.⁸

Metodik yondashuvlarning samaradorligi tadqiqotning muhim yutug'i sifatida namoyon bo'ldi. Rolli o'yinlar, interfaol matn tahlili va fanlararo loyihalar kabi metodlar o'quv jarayonini sezilarli darajada faollashtirdi. Ushbu usullar o'quvchilarga tarixiy voqealarni turli nuqtai nazardan tahlil qilish, tarixiy shaxslarning his-tuyg'ularini tushunish hamda shaxsiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish imkonini berdi.

Shu bilan birga, milliy-ma'naviy tarbiya sohasida badiiy asarlarning ta'siri alohida e'tiborga molikdir. Milliy adabiyotlar o'quvchilarning 78 % ida milliy g'urur tuyg'usini kuchaytirdi, madaniy merosga bo'lgan qiziqishni uch barobar oshirdi va tarixiy shaxslarga nisbatan hurmat hissining sezilarli darajada ortishiga xizmat qildi. Bu holat badiiy adabiyotlarning o'quvchilarda vatanparvarlik ruhini shakllantirishda muhim vosita ekanini tasdiqlaydi.

7 Davronov, S.. Fanlararo integratsiya va tarix darslari samaradorligi. "Yosh pedagog" jurnali, 2021. №4.

8 Ismoilova M. B. "O'quvchilarda tafakkurni rivojlantirishda badiiy asarlarning o'рни." PEDAGOGS, 2024. <https://pedagogs.uz/ped/article/view/1578>

Takliflar

Kelajakda mazkur yondashuvni yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Raqamli resurslardan keng foydalanish: interaktiv elektron kitoblar, audiomateriallar va multimedia dasturlari o'quv jarayonini qiziqarli va zamonaviy tusga keltiradi.
2. Yosh xususiyatlariga mos metodikalarni ishlab chiqish: masalan, 8-sinf va 9-sinf o'quvchilari uchun alohida dasturlar ishlab chiqish orqali o'quvchilarning tayyorgarlik darajasiga mos yondashuv ta'minlanadi.⁹
3. Fanlararo integratsiyani kuchaytirish: tarix, adabiyot va san'at fanlarini uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarda keng dunyoqarash shakllanishi ta'minlanadi.
4. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish: badiiy adabiyotlardan foydalanish bo'yicha dars rejalari mos aniq yo'riqnomalar tuzish o'qituvchilarning amaliy faoliyatini yengillashtiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, badiiy adabiyotlar tarix darslarini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Ular o'quvchilarning bilim darajasini 35–40 % ga oshirish bilan birga, ularni vatanparvar, tanqidiy fikrlovchi hamda madaniy merosni qadrlaydigan shaxslar sifatida tarbiyalaydi.

Ushbu yondashuvni kengaytirish va rivojlantirish orqali zamonaviy ta'limning sifati va samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Badiiy adabiyotlar nafaqat o'tmishni o'rganish vositasi, balki kelajak avlodni tarbiyalashda muhim ko'priq vazifasini o'taydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdurahmonov S. Tarix darslarida badiiy adabiyotlardan foydalanishning innovatsion usullari. Pedagogik innovatsiyalar, №4, 2021.
2. Ahmedov J. M. Abdulla Qodiriy va milliy tarixni ta'limda o'rganish. Toshkent: Fan va texnika, 2019.
3. Bag'ibekova X. A. Badiiy adabiyot vositasida o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirishning nazariy-amaliy asoslari. ORIYENS, 2025.
4. Davronov S. Fanlararo integratsiya va tarix darslari samaradorligi. Yosh pedagog, №4, 2021.
5. G'useynzoda M. X. Ta'limda badiiy adabiyotlardan samarali foydalanish usullari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2018.

⁹ Bagibekova X. A. "Badiiy adabiyot vositasida o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirishning nazariy-amaliy asoslari." ORIYENS, 2025. <https://oriens.uz/uz/journal/article/badiiy-adabiyot-vositasida-oquvchilardamanaviyaxloqiysifatlarni-rivojlantirishning-nazariyamaliy-asoslari/>

6. Ismoilova M. B. O'quvchilarda tafakkurni rivojlantirishda badiiy asarlarning o'rni. PEDAGOGS, 2024.
7. Karimov R. Tarix va adabiyot integratsiyasi: Nazariya va amaliyot. Toshkent: O'qituvchi, 2022.
8. Kenjayev T. O'zbek adabiyotidagi badiiy asarlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish. Zenodo, 2024.
9. Nazarov B. Tarix fanini o'qitishda interfaol metodlar. Toshkent: Ma'naviyat, 2023.
10. Nurmatov Sh. B. Tarix darslarida badiiy adabiyotlardan foydalanishning pedagogik jihatlar. Pedagogika va psixologiya ilmiy jurnali, 2020, №3.
11. Nurmatov Sh. B. Tarix darslarida badiiy adabiyotlardan foydalanish. 2020.
12. Qodiriy A. O'tkan kunlar. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018.
13. Qodirov P. Yulduzli tunlar. Toshkent: Sharq, 2020.
14. Rahimov E. Pedagogik texnologiyalar va zamonaviy ta'lim. Toshkent: O'zbekiston, 2022.
15. Saidova L. Badiiy adabiyotlarning psixologik ta'siri. Psixologiya jurnali, №2, 2024.
16. Temur A. Temur tuzuklari. Toshkent: Sharq, 2017.
17. To'rayeva M. Badiiy matn orqali tarixni o'qitish metodikasi. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
18. Toshmatova D. Milliy qadriyatlarni shakllantirishda adabiyotning roli. Madaniyat va san'at, №1, 2025.
19. Xolmirzayev A. Tarixiy tafakkurni shakllantirishning pedagogik asoslari. Toshkent: Fan, 2021.
20. Yusupov N. Tarix va adabiyot fanlarini integratsiyalash usullari. Ilmiy tadqiqotlar, №3, 2023.
21. Johnson R., & Smith L. Using Literature to Teach History: Enhancing Student Engagement and Critical Thinking. Journal of Educational Research, 2017, Vol. 110, No. 2.
22. Kozlova I. A. Pedagogicheskie tehnologii ispolzovaniya xudozhestvennoy literatury na urokakh istorii. Vestnik Pedagogiki, 2016, №5.
23. UNESCO. Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2015.
24. Wineburg S. Why Learn History (When It's Already on Your Phone). Chicago: University of Chicago Press, 2018.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.